

JAN FRANTIŠEK KUBEŠ A JEHO ROLE V SOUBOJI O TŘEBÍČSKOU RADNICI V LETECH 1871–1907¹

MAREK LORENC

This article pays attention to the political career of bookseller Jan František Kubeš in town Třebíč located in southwestern Moravia. Kubeš worked as a long-term mayor in the town. During the term of his career, the Czechs finally controlled the town hall against the Germans minority. As mayor, he managed the Třebíč until 1907, when he resigned due to newspaper attacks. After 1883 laborers and their political organizations became his main political rival. Despite political diversity and animosity between Kubeš, local members of the National party, and laborers, he was the person with the greatest influence. For Třebíč his work meant a period of great development and a hospital, grammar school, water supply system, railway, and many other important buildings were built. The population of the town has doubled. Referring to these facts, Jan František Kubeš significantly influenced the history of the city. The article can also serve as a demonstration of national life southwestern Moravia.

Key words: Jan František Kubeš, Třebíč, laborers, regional politics, southwestern Moravia

Nejdéle úřadujícím třebíčskému starostovi Janu Františkovi Kubešovi, původním občanským povoláním knihtiskaři, nebyla dosud v odborné literatuře věnována výraznější zmínka. Dynamické období druhé poloviny 19. století, vyplněné mnoha převratnými regionálními a národními událostmi důležitými pro Třebíč i jiná moravská města, je oproti tomu lokálními badateli vcelku zevrubně zpracováno.²

Obyvatelé města Třebíč, zejména příslušníci tamější podnikatelské vrstvy, začali od roku 1848 objevovat možnosti nově tvořící se občanské společnosti a s ní související národnostní rozpory s německou minoritou, podporovanou početnou židovskou komunitou. Po konečném volebním vítězství české strany nad německou se politická situace dále diferenciovala a dosud

¹ Text vychází z diplomové práce autora – LORENC, M.: *Bratři Kubešové v Třebíči (1842–1935)* (Diplomová práce), Brno, PdF MU, 2020.

² Viz BEČKOVÁ, J.: *Historie a současnost podnikání na Třebíčsku*. Žehušice 2003; DVORÁK, K.: *Ze staré Třebíče I*. Třebíč 1990; Týž: *Ze staré Třebíče II*. Třebíč 1990; DVORSKÝ, F.: *Vlastivěda Moravská: Třebíčský okres. I*. Brno 1906; JARUŠEK, R. – SAMEŠ, Č. – VANĚK J.: *Třebíč: město a okres*. Brno 1932; JINDRA, P.: *Almanach gymnázia Třebíč 1871–1996*. Třebíč 1996; JOURA, J.: *Procházky starou Třebíčí*. Třebíč 2004; Týž: *Procházky starou Třebíčí podruhé*. Třebíč 2006; Týž: *Procházky starou Třebíčí potřetí*. Třebíč 2008; Týž: *Procházky starou Třebíčí počtvrté*. Třebíč 2010; Týž: *Procházky starou Třebíčí popáté*. Třebíč 2012; KELLER, K.: *Třebíč: Dějiny města v datech. I*. Třebíč 1997; NIKODÉM, V.: *Stručné dějiny města Třebíče. II*. Třebíč 1911; NIKODÉM, V.: *Obrázky z Třebíčských dějin*. Třebíč 1903; VESELÝ, K.: *Vývoj a význam gymnasia v Třebíči*. Třebíč 1912.

jednotná česká politická reprezentace ve městě se na konci 19. století, zbavena nyní společného protivníka, rozdělila.

Důležitou a v pozdějším období nejvýraznější osobností těchto událostí, jež nadto disponovala zejména na počátku 20. století značným vlivem, byl dlouholetý vedoucí činitel místní *Národní strany* (později jejího staročeského křídla) Jan František Kubeš. Cílem tohoto příspěvku je deskripce jeho působení na věci veřejné v Třebíči s důrazem na charakteristiku tamější politické situace. Město během tohoto období prošlo značným hospodářským a kulturním rozvojem. Příspěvek současně usiluje o vyplnění mezery v bádání zanechané zejména autory publikujícími po roce 1948, kteří úlohu výrazných jedinců v dějinách města záměrně opomíjeli a občas dokonce nekriticky či nepravdivě v dobových parametrech hodnotili.³ Na příkladu Jana Františka Kubeše a situace v Třebíči je taktéž možné znázornit národní a politický život na jihozápadní Moravě během druhé poloviny 19. století a první třetiny 20. století.

Příspěvek vychází z rodinného archivního fondu a archivu města Třebíč, z něhož byly využity obzvláště protokoly z jednání městského zastupitelstva. Fondy jednotlivých organizací, v nichž starosta Kubeš dlouhodobě působil mnohdy na vedoucích pozicích, často neexistují a v opačném případě jsou buď mezerovité, anebo nedostatečně zpracované. Absenci jejich i ostatních archivních pramenů proto poměrně zdařile substituují dobová periodika, na která je ovšem potřeba nahlížet obzvláště kriticky při akceptování faktu, že první trebičské noviny vydával osobně jako majitel nakladatelství Jan František Kubeš.

Budoucí trebičský starosta se narodil v Třebíči dne 25. června 1842 obchodníku Františku Kubešovi a jeho manželce Františce, rozené Kovaříkové. Navštěvoval pravděpodobně městskou školu v dnešní Hasskově ulici a po předčasné smrti otce měl jako nejstarší převzít jeho kupeckou živnost. Tě se nakonec, zřejmě po dočasné správě matky a otčima, ujal jeho bratr Ferdinand a Jan František se po absolvování městské školy vyučil knihkupcem.

Praktické zkušenosti v oboru tiskařství a knihkupectví získal patrně v pražském nakladatelství Ignáce Leopolda Kobera. V letech 1864–1865 začal pracovat ve filiálce této firmy v tehdejší Německém Brodě. O rok později v ní převzal vedení a knihkupectví mu pravděpodobně patřilo.⁴ V roce 1870 se díky příhodné situaci rozhodl knihkupectví prodat a zřídil ho v rodné Třebíči. Janovo knihkupectví, později rozšířené o knihtiskárnu a několik poboček, bylo do rejstříku firem zapsáno 11. srpna 1871.⁵

V 70. letech 19. století, kdy se Jan František vrátil do Třebíče a podal žádost o zřízení tiskárny, zde již probíhal mezi českou a německou stranou soubor o politický vliv. Městská samospráva nabytá po revolučním roce 1848 způsobila, že se německá minorita ve městě snažila o co největší podíl na ní a česká majorita jí v této snaze oponovala. První starosta a Janův budoucí

³ Kvalitní publikaci věnující se poměrům v Třebíči v 19. století napsal Jan Janák, místy se však nevyhnul několika kapitolám poplatným své době. V nich dějiny města zkoumá především z pohledu dělníka. Práce s touto knihou se pro její zevrubnost jeví jako nezbytná, avšak je nutné na určité úseky pohlížet kriticky a s informacemi z nich zacházet opatrně. Jana Františka Kubeše Jan Janák hodnotí negativně a staví jej do role nepřítele všech dělníků. Viz JANÁK, J.: *Třebíč: Dějiny města II*. Brno 1981. K dalším publikacím ovlivněným marxistickým pohledem na dějiny je práce Vinence Sameše, viz SAMEŠ, V.: *Stručné dějiny města Třebíče. II*. Třebíč 1972; a dále práce Jaroslava Mejzlíka, viz MEJZLÍK, J.: *Dělnické hnutí na západní Moravě do založení KSČ*. Havlíčkův Brod 1957; Týž: *Dějiny závodů Gustava Klimenta Třebíč – Borovina*. Třebíč 1972; Týž: *Ohlas první ruské revoluce 1905–1907 na Třebíčsku*. Třebíč 1956.

⁴ NOSOVSKÝ, K.: *Knihopisná nauka a vývoj knihkupectví československého*. Praha 1927, s. 300.

⁵ Morawské nowiny, 21. 9. 1871, s. 4.

tchán Martin Hassek⁶ v roce 1857 pro opoziční útoky odstoupil a následovali jej také čeští radní.⁷ Jediným českým zástupcem v obecním zastupitelstvu v té době zůstal vlastenecký buditel a lékař Jan Miloslav Haněl, společně s Josefem Chmelou nejvýraznější osobnost třebíčského národního hnutí. Říjnový diplom z roku 1860 spolu s nově vydanou ústavou poskytl příležitost k rozmachu česky směřovaného politického života ve městě a umožnil znovuzaložení *Měšťanské besedy*,⁸ jejímž členem se Jan František pravděpodobně brzy stal, jelikož v rodinném archivu Kubešových je uložena kopie Janova jubilejního proslovu předneseného při jejím slavnostním otevření.⁹

Národností rozpory eskalovaly do takové míry, že v 60. letech za úřadování starosty Karla Funduluse nebylo daleko k otevřenému střetnutí mezi oběma stranami. Češi však postupně začali díky umírněnější politice rakouské vlády vůči místním Němcům upevňovat své pozice. V roce 1864 probíhaly volby dle nového volebního řádu a místní zástupci české *Národní strany* přistoupili na kompromis, který jim zaručoval většinu ve třetím, dvě místa ve druhém a jedno v prvním sboru. Po pruské invazi v roce 1866 se v obecních volbách konaných o rok později cítila česká strana natolik silná, že další nabízený kompromis odmítla a ve volbách zvítězila, čímž dočasně ovládla třebíčskou radnici.¹⁰

Vznik dualistické rakousko-uherské monarchie ovšem posilování české strany opět zbrzdil. Ta navzdory tomu dokázala zvítězit i v následujících volbách a jako hospodářskou oporu zřídila ve městě roku 1868 občanskou záložnu. Politicko-kulturní základnu pak představoval Besední dům postavený v roce 1871 na dnešním Karlově náměstí.¹¹

Předzvěstí obratu poměrů se stal neúspěšný pokus o založení Tělovýchovné jednoty Sokol v polovině roku 1871.¹² V následujícím roce byla zrušena třebíčská občanská záložna.¹³ Představitelé německé opozice obvinili české zastupitele ze špatného hospodaření s obecními prostředky a z navýšení obecního dluhu. Jan František již v těchto časech patřil mezi důvěrníky starosty Ignáce Přerovského.¹⁴ Jeho jméno se např. objevilo na letácích, ve kterých se starosta Přerovský pokoušel vyvrátit nařčení a vysvětlit skutečné důvody obecního dluhu.¹⁵ Toto snažení však

⁶ V některých odborných pracích, obzvláště diplomových (např. KRATOCHVÍL, J.: *Správní vývoj města Třebíč v letech 1918–1939* (Bakalářská práce), Brno, FF MU, 2011, s. 17), je rodina Hassků považována za německou. Příjmení Hassek je ovšem pouze poněmčená varianta českého příjmení Hašek, kdy se písmeno „š“ mění ve dvě „s“. Možné přímknutí prvního třebíčského starosty k německému národu tak vyplynulo z dobové nutnosti. Martin Hassek po neshodách s německými zastupiteli z pozice starosty nakonec odstoupil a jeho syn Alois patřil ke stoupencům české strany, přičemž se v roce 1882 po jejím vítězství stal rovněž starostou. Budoucí manželka Jana Františka Antonie Hassková, dcera starosty Martina Hasska, celý život podporovala české spolky a organizovala sbírky na podporu českých kulturních institucí.

⁷ HERZÁN, A.: *Představitelé města Třebíče II. Starostové, vládní komisaři a předsedové MNV úřadující pořadem od roku 1787*. 1954, s. 66. Rukopis uložen ve Státním okresním archivu Třebíč (dále pouze SOKA Třebíč).

⁸ Tento spolek byl ve městě založen již během roku 1848, avšak po pár měsících vzhledem k nepříznivým politickým podmínkám ukončil činnost. Viz JANÁK, J.: *Třebíč: Dějiny města II*. Brno 1981, s. 86.

⁹ Znamená to, že i přes pracovní povinnosti v Praze a Německém Brodě události v Třebíči sledoval a do města se často vracel. Viz SOKA Třebíč, f. Rodinný archiv Kubešů, Třebíč (1862–1922), inv. č. 10, nefol., Tištěné slavnostní proslovy a brožurky shromážděné J. F. Kubešem 1881–1922.

¹⁰ DVOŘÁK, K.: *Ze staré Třebíče II*. 1. Třebíč 1990, s. 32.

¹¹ Funkci správce domu vykonával až do své smrti v roce 1835 Janův nejmladší bratr Ferdinand.

¹² K definitivnímu založení spolku došlo až na třetí pokus po vítězství české strany v roce 1882. Viz SOKA Třebíč, f. Sokol – tělovýchovná jednota Třebíč 1883–1946, inv. č. 1, nefol., Protokoly o schůzích 1884–1924.

¹³ SOKA Třebíč, NIKODÉM, V.: *Pamětní kniha města Třebíče I.*, s. 137.

¹⁴ Starosta Přerovský posléze vyhrál celý soudní spor a dokázal tak, že obvinění německé opozice se nezakládalo na pravdě.

¹⁵ SOKA Třebíč, f. Rodinný archiv Kubešů, Třebíč (1862–1922), inv. č. 1, Ctění občané...vysvětlení vzniku dluhu města Třebíče.

zůstalo rakouskými úřady nevyslyšeno a speciálně povolaná komise s povolením hejtmána české zastupitelstvo rozpustila.¹⁶

Po volbách do obecního zastupitelstva v roce 1873, snad zfalšovaných,¹⁷ se k moci dostala opětovně německá strana a v obecní radě nezbyl jediný zástupce české strany. Noví zastupitelé se poté snažili o celkovou germanizaci města.¹⁸ Česká strana reagovala na volební porážku a změnu poměrů vytvořením politické organizace. V červenci roku 1873 byl českými vlastenci založen *Politický spolek Třebíč*,¹⁹ na jehož založení se podílel i Jan František Kubeš.²⁰ Byl také zvolen pokladníkem organizace a Jan Janák uvádí, že v té době již patřil mezi známé činitele české strany.²¹

Německá strana pod vedením prvního radního a bývalého četnického strážmistra Paula Böhma²² navzdory četným slovním srážkám, výměnám invektiv a neshodám v mnoha veřejných otázkách, zejména týkajících se školství, řídila obecní správu až do roku 1882. Voleb do obecního zastupitelstva v roce 1876 se Češi neúčastnili a až do roku 1879 nezasedal v zastupitelstvu žádný jejich zástupce.

Většina trebičských obyvatel, později včetně části těch německých, nesouhlasila s některými kroky německého řízení. Böhmovy neuvážené stavební plány a mocenský monopol uvnitř německé strany způsobily, že se od něj část dříve věrných stoupců odklonila. I přes nejednotu německých zastupitelů však německá strana ve volbách v roce 1879 znovu zvítězila. Čechy nenáviděný Paul Böhm však ztratil část svého vlivu a přišel o pozici prvního radního. Česká strana navíc opustila politiku pasivní rezistence a několik jejich zástupců získalo pozici v městském zastupitelstvu a radě. Do nepočetného složení českých zastupitelů patřil poprvé i Jan František Kubeš.²³

Následující volby v roce 1882, jak již bylo naznačeno, skončily definitivním vítězstvím české strany. Německá strana si udržela vedoucí postavení pouze v prvním sboru, neboť již nebyla nadále schopna uměle navyšovat počet německých voličů. Česká strana v budoucnu již vůdčí

¹⁶ Tamtéž, f. Archiv města Třebíč, inv. č. 620, k. 398, 1873, fol. 53, Protokoly o schůzích obecního představenstva a výboru 1872–1884.

¹⁷ Pro toto období se nedochovaly volební záznamy.

¹⁸ KELLER, K.: c. d., s. 26.

¹⁹ JANÁK J.: *Vznik prvních politických organizací moravské buržoazie počátkem 70. let 19. století*. Sborník Matice moravské (SMM) 80, 1961, s. 221.

²⁰ SOKA Třebíč, f. Poltický spolek Třebíč, inv. č. 3, Oznámení o první schůzi spolku.

²¹ Jan František se od roku 1879 stal jednatelem tohoto spolku a pod jeho vedením začal být výbor organizace aktivní. V následujících letech se ve spolku projednávala např. otázka zřízení průmyslové školy, zastavení poněmčování trebičských škol a jejich zřizování či zlepšení pracovních podmínek dělnictva. Viz *Listy ze Západní Moravy: Politický týdeník prostonárodní* (dále pouze *Listy ze západní Moravy*), 6. 9. 1890, s. 1–3.

²² Tehdejší i pozdější literatura pocházející od českých autorů jej líčí jako „lovce lidí“ a bezohledného tyрана, který se pro prospěch vlastní nebo německého živlu ve městě nebránil, mimo jiné díky obsáhlé znalosti práva a nesporným politickým schopnostem, využití všech způsobů, jakými mohl oslabit konkurenci, viz DVORÁK, K.: *Ze staré Třebíče II. 1. Třebíč* 1990, s. 49.

²³ Účastnil se např. sporů okolo vytvoření Tělocvičné a hasičské jednoty. Sbor dobrovolných hasičů byl totiž v roce 1873 poněmčen. Ve městě poté nastala bizarní situace, kdy zde existovalo několik hasičských sborů. Vlastní sbor založili Češi, Němci, a také podnikatel Subak vlastníci továrny na zpracování kůží. Jan František v roce 1879 Tělocvičnou a hasičskou jednotu založil a na první valné hromadě byl ustanoven starostou celého sboru. Nejednota mezi jednotlivými sbory trvala až do roku 1901. Jan František za své zásluhy o požární ochranu v roce 1907 obdržel z rozhodnutí císaře vyznamenání a čestnou medaili. Fond v SOKA Třebíč věnující se hasičskému sboru je velmi kusý a nepodařilo se v něm nalézt informace týkající se Jana Františka. Některé z údajů čerpáme od Vincence Sameše, viz SAMEŠ, V.: *Z kroniky protipožární ochrany na Třebíčsku*. In: 100 let dobrovolné požární ochrany v Třebíči. Třebíč 1968, s. 21–23.

pozici v městské správě neopustila.²⁴ Novým starostou se stal syn prvního třebíčského starosty Alois Hassek, bratr Janovy manželky Antonie.²⁵ Soupeření s německou menšinou, ukončené v rovině politické, však v Třebíči nadále pokračovalo zvláště v rovině jazykové. V roce 1886 např. starostova firma J. F. Kubeš řešila navrácení účtenky ze strany spolku vojenských vysloužilců, protože jeho jednatelé odmítli převzít účet napsaný v češtině. Někteří Češi zase na oplátku odmítali texty psané pouze v němčině a maďarštině.

Jan František měl s novým starostou a zetěm Aloisem Hasskem patrně velmi dobré vztahy a překvapivě po českém vítězství nezastával pozici radního, nýbrž řadového zastupitele. Starosta Hassek musel po uvedení do úřadu řešit řadu problémů. Nejdůležitějším úkolem nového zastupitelstva bylo splacení městského dluhu, který se během německé správy od roku 1873 zvýšil téměř čtyřnásobně.²⁶ Rázný starosta však nestihl proti tomuto stavu učinit plánovaná opatření, protože v polovině roku 1883 ve věku 40 let náhle zemřel.²⁷ Na jeho místo nastoupil Jan František Kubeš.

Ten zůstal třebíčským starostou až do roku 1907 a šíře jeho aktivit se neomezovala pouze na tuto funkci. Během působení ve veřejném životě se stal členem několika vlasteneckých organizací, prostřednictvím kterých usiloval o vzestup českého národního života a rozvoj města. Dle Aloise Herzána, potomka městského architekta a starostova dlouhodobého spolupracovníka Josefa Herzána, byl Jan František jako starosta velmi rázný, energicky zasahoval do všech odvětví veřejné správy a své široké znalosti zúročil při správě nejedné hospodářské a kulturní instituce. Ve své knize také dodal, že výsledky jeho práce byly, měřeny pozdějším měřítkem, neobyčejným ziskem pro rozvoj „probudilého“ města, avšak vytkl mu, že by byly ještě prospěšnější, kdyby je prováděli odborníci.²⁸

Kromě působení v mnoha organizacích a výborech se Jan František dvakrát (v roce 1897 a 1903) pokusil kandidovat do Říšské rady,²⁹ avšak jeho snahu mu zmařila jak příslušnost ke staročeskému křídlu *Národní strany*, neboť čeští voliči tehdy již upřednostňovali mladočeské kandidáty, tak kuriový systém výhodnější pro jeho německého protikandidáta Gustava Grosse.³⁰ Úspěšnější byl při volbách do obchodní a živnostenské komory, do níž několikrát úspěšně kandidoval za první sbor.

Vítězství české strany v Třebíči se projevilo na zakládání českých spolků a jiných sdružení, kterým se dostávalo podpory ze strany města. Jan František jako vlastenec společně se svými bratry, v nichž nacházel věrné stoupence své politiky, podporoval české organizace finančními i jinými dary. Po celý život zůstal věrný *Národní straně* a působil v jejím výkonném výboru na Moravě. Patriotismus Jana Františka a jeho společníků se projevil mimo více či méně patrné konfrontace s Němci a členstvím v mnoha místních vlasteneckých organizacích také snahou o připojení Třebíče do národních spolků jako byla např. *Národní jednota pro jihozápadní Moravu* či *Spolek Radhošť*, podporující české školství a studenty.

²⁴ JANÁK, J.: *Třebíč: Dějiny města II*. Brno 1981, s. 94.

²⁵ DVORSKÝ, F.: c. d., s. 118.

²⁶ SOKA Třebíč, NIKODÉM, V.: *Pamětní kniha města Třebíče I.*, s. 173–174.

²⁷ HERZÁN, A.: c. d., s. 94.

²⁸ Tamtéž, s. 99.

²⁹ SOKA Třebíč, f. Rodinný archiv Kubešů, Třebíč (1862–1922), inv. č. 3, fol. 14, Některé doklady z obecních sněmovních a říšských voleb za starostenství J. F. K.

³⁰ Hlas: časopis církevní, 19. 3. 1897, s. 1.

Po nástupu do funkce v roce 1883 byl Jan František stejně jako jeho předchůdci nucen čelit řadě problémů, spojených zejména s již naznačeným špatným stavem městského rozpočtu a nedostatkem místa v místních školních zařízeních. Janovi se díky obchodnickým zkušenostem, vzdělání a volbě vhodných spolupracovníků podařilo městský rozpočet stabilizovat. Vedení města pod jeho předsednictvím posléze využilo vhodných podmínek a od druhé poloviny 80. let přistoupilo jednak k upevňování českého národního hnutí ve městě, ale také k jeho všestrannému rozvoji. Došlo také ke značnému rozmachu třebíčského průmyslu a s tím spojenému růstu počtu obyvatel a rozšiřování městské zástavby. Třebíčské představenstvo z toho důvodu přistupovalo často ke stavbám, které si zvyšující počet obyvatel žádal. Zpravidla se jednalo o hospodářské a školní budovy či rozšiřování infrastruktury a vodovodní sítě. Mnohé z budov sloužily ve svém druhotném účelu jako ukázka reprezentace kultury českého národa a jeho vyspělosti ve městě. Pragmatický průběh narůstající městské zástavby se však tehdejšímu zastupitelstvu příliš nezdařil a nové domy v Třebíči tak na konci 19. století vznikaly poměrně chaoticky.

Za úřadování Jana Františka byly postaveny důležité stavby jako železnice, nová budova gymnázia, městská jatka, vodovod, sirotčinec, poštovní stanice, nemocnice, a proběhla počáteční, byť velmi omezená elektrifikace města. Rozkvět české kultury měl demonstrovat pomník sv. Cyrila a Metoděje, pamětní desky věnované třebíčským obrozencům či proslulá krajinská výstava z roku 1903, jejíž organizaci vedl Janův bratr Ferdinand. Společně s dalšími spolupracovníky se podařilo uspořádat výstavu, kterou dle dobových zpráv po dobu více jak jednoho měsíce každý den navštěvovalo několik tisíc lidí. Expozici se dostalo prostoru v několika nových článcích a pro pořadatele budoucích lokálních výstav byla dávana za vzor.³¹

Ačkoli si třebíčská *Národní strana* pod vedením starosty Kubeše udržela dlouhodobě vedoucí úlohu na městské radnici a mohla díky ní uskutečnit řadu hospodářských a sociálních změn, o politický vliv byla nucena neustále soupeřit. Po porážce německé strany ve volbách roku 1882 se totiž staročechům objevil ve městě nový politický konkurent. Vlivem doby, prudké industrializace, narůstající strojní a současně též zániku řemeslné a manufakturní výroby, se v Třebíči mnohonásobně zvětšil počet dělníků, kteří zakládali vlastní kulturní a politické organizace. První dělnické stávky a demonstrace, sloužící jako prostředek k nabytí více práv, se ve městě objevily již v 60. letech, avšak na začátku 80. let se třebíčské dělnictvo začalo lépe organizovat a získalo svého vůdce v osobě Františka Hořáka.³²

Během úřadování Jana Františka Kubeše dělníci poprvé se svými požadavky vystoupili v roce 1885. Dne 13. července byli kvůli podezření ze založení požáru a roznášení nepovolených tiskovin zatčeni někteří lidé z Hořákova okruhu a také samotný Hořák. Radikální dělníci se v reakci na zatýkání navečer sešli na náměstí a jejich počet se neustále zvyšoval. Požadovali propuštění jejich vůdce a navrácení jeho tiskovin. Jejich celkový počet měl dosáhnout dvou tisíc.³³

³¹ Viz např. Zlatá Praha, 31. 7. 1903, s. 480; Národní listy, 12. 7. 1903, s. 3; Lidové noviny, 5. 4. 1903, s. 1; Český Lloyd: časopis věnovaný českému obchodu, průmyslu a zemědělství, 25. 7. 1903, s. 509; Hlasy ze západní Moravy, 31. 7. 1903, s. 3; Čas, 9. 8. 1903, s. 7; výstavě se blíže věnuje třebíčský badatel Jirí Joura, viz JOURA, J.: *Procházky starou Třebíčí podruhé*. Třebíč 2006, s. 50.

³² Jaroslav Mejzlík jej považuje za anarchistu. Viz MEJZLÍK, J.: *Dějiny závodů Gustava Klimenta Třebíč – Borovinka*. Třebíč 1972, s. 46.

³³ JANÁK, J.: *Třebíč: Dějiny města II*. Brno, 1981, s. 142–143.

Jan František se společně se svým náměstkem Juliem Kofránkem³⁴ pokusil kolem deváté hodiny večer dav uklidnit. Zasadil se o propuštění Hořáka a pokusil se předejít vzrůstajícím nepokojům.³⁵ Shluk se však s jejich výzvami nespokojil a požadoval propuštění všech zatčených dělníků. Někteří z demonstrujících využili kameny určené pro stavbu sochy sv. Cyrila a Metoděje a začali je házet po přivolaných četnících a také po starostovi, který měl zásahu uniknout pouze šťastnou náhodou.³⁶ Opakovaných výzev k rozchodu nebylo vyslyšeno a dělníky provokovali přivolaní četníci, přičemž jeden z nich byl demonstranty zasažen kamenem do hrudi. To vyvolalo reakci četnictva, které se dav pokusilo rozehnat bodáky. Nejzarputilejší dělníci nicméně nadále pokračovali v demonstraci násilnými prostředky, když začali rozbíjet okna domů místních továrníků. Pořádek obnovil v ranních hodinách až jihlavský 104. pěší pluk, povolán městskou radou.³⁷ Starosta Kubeš za svoje duchapřítomné chování během nepokojů obdržel formou dopisu pochvalu od moravského místodržitele.³⁸ Prostřednictvím redaktora svých novin poté veškerou vinu za nepokoje svalil na dělnického předáka Hořáka a prohlásil, že nezná žádné důvody k takovým událostem. Pokusil se také apelovat na rozum dělníků a zároveň o smířlivé gesto tak, že veřejně pobídl dělníky, aby se se svými křivdami obraceli přímo na něj, důkladně se seznámili se svými právy, pilně pracovali a nesnažili se podléhat „sociálně-demokratické utopii“.³⁹

V následujících letech došlo k transformaci dělnického úsilí ze snahy o zlepšení ekonomického postavení do účastenství v politické sféře a aktivita dělnických organizací nebyla potlačením nepokojů zastavena. Jan František se jako dlouholetý starosta a konzervativní politik navzdory svým snahám o smírná gesta (např. v podobě návštěv místních továren během četných stávek, kdy se snažil zastávat roli prostředníka mezi továrníky a jejich zaměstnanci) stal pro třebičské dělníky v následujících letech jedním z úhlavních politických protivníků.

Proti dělnické opozici vznikla již v roce 1883 dohoda podepsaná starostou Kubešem a všemi českými zastupiteli, v níž se zavazovali v příštích letech utvořit klub *Národní strany*, jehož prostřednictvím budou společně jednat o všech politických záležitostech. Vzhledem k následnému rozštěpení *Národní strany* však jednání klubu nebyla pravidelná a neúčastnili se jich všichni členové. I díky aktivitě klubu volby v roce 1885, jak již bylo naznačeno dříve, třebičská *Národní strana* vyhrála a volební prvenství si pod vedením starosty Kubeše udržela až do roku 1903.⁴⁰

Od počátku 90. let se v Třebíči začínala projevovat další politická diferenciacce. Dosavadní protivníci z německé strany přestali být pro místní *Národní stranu* konkurentem a její roli přejala dělnická sdružení. Absence nutnosti spojení proti vnějšímu soupeři a heterogenní názory na úrovni národní politiky mezi rozličnými vrstvami obyvatelstva navíc zapříčinily rozpad dosud

³⁴ Julius Kofránek (25. 5. 1848 – 8. 12. 1922), doktor práv, dlouholetý starostův náměstek, uvědomělý český vlastenec a od roku 1884 poslanec zemského sněmu namísto Pavla Böhma. Společně s J. F. Kubešem pozvedl v roce 1879 činnost *Politického spolku*. Od roku 1879 byl členem městské rady. Působil také jako dlouholetý městský advokát, člen představenstva občanské záložny a městské spořitelny, místopředseda hospodářského spolku, a také jako předseda třebičské měšťanské besedy. Společně se starostou se angažoval ve výkonném výboru staročeské strany na Moravě a do konce života zůstal konzervativním staročechem. Jeho žena Albína se podílela na založení pěveckého spolku *Vesna*, kde působila jako klavíristka a dirigentka. Působila taktéž v mužském pěveckém sboru *Lumír* a v roce 1913 se stala předsedkyní spolku *Hlahol*.

³⁵ Horácko: týdeník hájící zájmy pracujících vrstev, 28. 6. 1935, s. 6.

³⁶ Listy ze Západní Moravy, 18. 7. 1885, s. 2.

³⁷ KELLER, K.: c. d., s. 27.

³⁸ SOkA Třebíč, f. Rodinný archiv Kubešů, Třebíč (1862–1922), inv. č. 8, fol. 6, Dopisy zasláné J. F. Kubešovi

³⁹ Listy ze Západní Moravy, 18. 7. 1885, s. 1.

⁴⁰ Tamtéž, č. 50, s. 4.

jednotné a v Třebíči dlouhodobě vládnoucí *Národní strany*. Stejně jako na celé Moravě se i *Národní strana* v Třebíči rozdělila na tři celky – staročechy, *Lidovou stranu na Moravě* a třetí, katolickou část.⁴¹ V roce 1899 přibyla mezi konkurenty staročeské strany *Moravskoslezská křesťansko-sociální strana* a v roce 1904 ještě *Moravskoslezská agrární strana*.⁴²

Politickou nejednotnost značil také zánik *Politického spolku* založeného v roce 1873, jehož schůze Jan František Kubeš až do roku 1892 řídil. Lidová strana toho roku zároveň zřídila vlastní politický spolek. Své politické organizace si od počátku 90. let v Třebíči začala budovat také početná komunita místních dělníků. Po agitaci říšského poslance za sociální demokracii Josefa Hybeše zde byl založen politický spolek s názvem *Pokrok*. Místní dělníci si také v roce 1894 ve městě postavili Dělnický dům, ve kterém pořádali politická i jiná shromáždění. V roce 1898 se k němu přidala dělnická beseda *Palacký*.

Zdejší katolická odnož *Národní strany* založila jako protiváhu *Katolickopolitickou jednotu*. S ní spolupracoval ještě *Spolek katolických dělníků*, přičemž katolicky orientovaní dělníci se často dostávali do střetů se sociálními demokraty, kteří patřili mezi starostovy nejzatvrzejší odpůrce. Na přelomu 19. a 20. století začali utvářet politická uskupení také živnostníci. V Třebíči se jejich antipatie vůči sociálním demokratům a snahy o vytvoření vlastní organizace projeví vytvořením *Politického klubu českého živnostnictva pro Moravu*, jenž vznikl z iniciativy starosty Kubeše.⁴³ Zrod spolku byl odůvodňován nutností zapojení živnostníků do politických a hospodářských otázek na Moravě a získáváním výhod, např. účinnější podpory živnostenských kurzů, úvěrů, zadávání státních zakázek apod.⁴⁴

Podporu proti sociálním demokratům hledal starosta ještě ve sboru starostů třebíčského okresu. Spolek vznikl v roce 1906, tedy na konci Janova úřadování, kdy se již projevovала postupná ztráta jeho vlivu. Na schůzích spolku měly být projednávány důležité otázky týkající se okresního města a také okolních obcí. Za předsednictví starosty Kubeše byli na srazy zváni také předsedové ostatních starostenských sborů z okolí.

Janova konkurence navzdory četným protiakkcím sílila. Ve volbách do třebíčského městského zastupitelstva si sice od roku 1882 dlouho drželi jasnou převahu staročechi, avšak roku 1897 byli do zastupitelstva zvoleni čtyři zástupci katolicko-národní strany a v následujících letech staročechi přicházeli o další pozice.⁴⁵ Příznivci opozičních stran v roce 1897 úřadující zastupitelstvo během volební kampaně několikrát osočili ze špatného hospodaření, např. z poskytování vody zdarma místnímu pivovaru a uvalení příliš vysokého nájmu za tělocvičnu na místní členy Sokola. Starosta na tyto leckdy diletantské snahy o zdiskreditování vedení města často osobně reagoval zevrubnými prohlášeními ve svých *Listech ze západní Moravy*.⁴⁶

K hanění osoby starosty se však připojili také sociální demokraté. Např. v dopise z listopadu roku 1897, tedy krátce před obecními volbami, anonymní pisatel spílal vedení města, které se dle jeho slov skládalo pouze ze samých bratrů, bratranců, švagrů, strýců a kmotrů, čímž narážel na příbuzenské vazby některých zastupitelů ke starostovi.⁴⁷ V témže roce starosta Kubeš patrně ukončil snažení o smířlivé stanovisko se sociálními demokraty, neboť společně se svým

⁴¹ MALÍŘ, J.: *Od spolků k moderním politickým stranám: vývoj politických stran na Moravě v letech 1848–1914*. Brno 1996, s. 162.

⁴² ČAPKA, F.: *Dějiny Moravy v datech*. Brno 2001, s. 166–167.

⁴³ JANÁK, J.: *Třebíč: Dějiny města II*. Brno 1981, s. 96.

⁴⁴ Hlasy ze západní Moravy, 6. 4. 1906, s. 5.

⁴⁵ SOKA Třebíč, NIKODÉM, V.: *Pamětní kniha města Třebíče I.*, s. 239.

⁴⁶ Např. Listy ze západní Moravy, 20. 3. 1897, s. 3.

⁴⁷ Rovnost: list sociálních demokratů českých (dále pouze Rovnost), 11. 11. 1897, s. 5.

typografem Josefem Jahodou, náměstkem Juliem Kofránkem, bratrem Ferdinandem a dalšími společníky zorganizoval protestní shromáždění, na kterém kolektivně odsoudili tzv. protistátoprávní prohlášení prvních pěti zvolených poslanců za *Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou* v Říšské radě. Snad mu také došla trpělivost se stále častějšími útočnými články na jeho osobu, které se objevovaly zejména v dělnických časopisech *Pokrok* a *Obuvník* a taktéž v levicových novinách *Rovnost*.

Sociální demokraté současně se členy ostatních opozičních stran pokračovali ve své snaze o splnění svých politických požadavků. Prostřednictvím petice zaslané spolkem *Pokrok* a besedou *Palacký* se dožadovali, aby se obec u vyšších úřadů domáhala všeobecného, rovného a tajného hlasovacího práva, dále aby zajistila dostatečný počet levných bytů, domovská práva, založení veřejných čítáren a knihoven, bezplatnou lékařskou péči a zasadila se o zřízení alespoň dvou lékáren.⁴⁸ Zastupitelstvo z různých důvodů požadavkům v dělnických peticích vyhovělo jen částečně. Společně s peticemi vzešlými z politického spolku *Pokrok* byly prostředkem dělníků k nabytí jejich požadavků také dříve připomínané stávky v třebíčských továrnách, při kterých dělníci požadovali zvýšení mezd a zkrácení pracovní doby.

Volby v roce 1903 ukončily dlouholetou nadvládu staročeské strany v Třebíči. Předcházelo jim vzájemné osočování mezi zástupci opozice, hlavně z řad sociální demokracie, a vládoucí staročeské strany. Odpůrci místního zastupitelstva kritizovali protežování osob, kumulaci starostovských funkcí, dodávání rozličných potřeb pro obec příbuznými zastupitelů či radních a starosty. Poukazovali také na plýtvání obecními penězi na, dle jejich názoru, zbytečné stavby, jakými měly být nová jatka, pošta či nemocnice. Dále si stěžovali na aktuální problémy, jakými byly např. nedostatek vody ve výše položených částech města, nedostatečná podpora chudých a značně vysoké obecní přírážky.⁴⁹ Stav městských financí se skutečně v tomto období nejevil příliš příznivě, mimo jiné kvůli počínající průmyslové hospodářské krizi, která se začala ve městě projevovat od roku 1900, avšak peníze z městského rozpočtu byly povětšinou použity na zřízení potřebných budov a nákup dalších důležitých komodit pro město.⁵⁰ Obecní představenstvo se mimoto snažilo o co nejhodnější pokrytí těchto výdajů a splácení půjček. Bylo však stále častěji nuceno přistupovat ke zvyšování obecních přírážek, s čímž místní obyvatelé z pochopitelných důvodů nesouhlasili a čehož političtí protivníci umně využívali při předvolebních diskuzích.

Součástí prohlášení na schůzích dělnického spolku *Pokrok* byl také požadavek na podíl dělníků na obecní samosprávě, přičemž Jan František zde byl připodobněn k „plodu již zralému“, který měl nadobro odpadnout.⁵¹ Starosta se na obranu zastupitelstva při předvolebních schůzích v Národním domě snažil číselnými údaji dokázat, že investice a stavby města v 90. letech přinesly obyvatelům Třebíče užitek a reagoval také na stížnosti ohledně nedostatku vody, když na shromáždění předvedl návrh na stavbu nového vodovodu.⁵²

⁴⁸ SOKA Třebíč, f. Národně vzdělávací beseda „Palacký“ Třebíč (1898–1913), inv. č. 7, fol. 68, Korespondence s úřady a měst. radou třebíčskou léta 1902–1912.

⁴⁹ BARTOŠ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960: Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*. Olomouc 1990, s. 96–99.

⁵⁰ Na krizi průmyslu městské zastupitelstvo upozornilo listem Zemské hejtmanství v Brně: „nepříznivé okolnosti, panujících nyní u nás i v cizině, octly se mnohé zemské průmyslové podniky v poměrech neutěšených a to tím více, čím nepříznivější jsou podmínky domácí produkce naproti cizině...“ viz SOKA Třebíč, f. Archiv města Třebíč, inv. č. 1, k. 348, nefol., *Živnosti* (1894–1902). O krizi se zmiňuje ve své knize také Jan Janák. Viz JANÁK, J.: *Třebíč: Dějiny města II*. Brno 1981, s. 156.

⁵¹ *Čas*, 22. 11. 1903, s. 2.

⁵² Hlasy ze západní Moravy, 20. 11. 1903, s. 4.

Navzdory těmto voličským setkáním skončily volby v roce 1903 pro staročechy neúspěchem. Sociální demokraté před nimi vystoupili s požadavkem, aby jim byl přenechán celý třetí volební sbor, což ostatní členové stran odmítli a spojili se proti nim.

To, že se strany dokázaly sjednotit proti sociální demokracii, se dalo považovat za jistý úspěch starostova okruhu, avšak celkově utrpěli staročeši porážku, neboť lidová strana získala více mandátů. Několik pozic v zastupitelstvu získala i *Katolická strana národní na Moravě*. Starostou nadále zůstal Jan František Kubeš, leč funkci jeho prvního náměstka přestal vykonávat jeho dlouholetý přítel a zemský poslanec, JUDr. Julius Kofránek. V této pozici ho nahradil syn bývalého starosty a Janova přítele Ignáce Přerovského, obyvateli Třebíče oblíbený advokát a lidovec JUDr. Karel Přerovský.⁵³

Krátce po volbách v roce 1903 hodnotil situaci anonymní autor článku v místních národně sociálních novinách *Pokrok*, v němž napsal, že nikoli jen samotný starosta, ale celý obecní výbor nestojí „za nic“ a Jan František nemá nikoho, o koho by se na radnici mohl opřít, a zároveň na radnici chybí zástupci mladé generace. Podle něj se pouze dělníci „bili“ za lepší situaci ve městě. V článku ještě připomněl zesnulého starostu Aloise Hasska a jeho spolupracovníky, včetně Jana Františka, kteří dle něj kdysi pořádali protiněmecké schůze, leč v době napsání článku považoval jejich rodiny za zcela německé. Je i ostatní členy třebíčského veřejného života jako učitele, Sokoly, zastupitele apod. poté označil za netečné diváky v boji proti „škůdcům české školy“.⁵⁴

Od voleb do městského zastupitelstva v roce 1903 městské zastupitelstvo ovládala lidová strana, ačkoli doplácela na četné absence členů při zasedáních. Všechny subjekty na třebíčské radnici se dohodly na pokusu zlepšit stav obecního rozpočtu, avšak nově s tím rozdílem, že jej nebudou zvelebovat zatěžováním poplatníků, nýbrž jinými zdroji financí.

Ačkoli byl Jan František kvůli porážce ve volbách donucen k ústupkům ve své politice a ke spolupráci s ostatními stranami, četnost útoků v místních listech neustala, ba naopak narůstala. Po roce 1903 byl starosta obviněn z korupce při zadávání zakázek během stavby veřejné nemocnice. Celý případ byl nakonec vyřešen na zasedání obecního zastupitelstva, přičemž všechny firmy i jednotliví obchodníci a řemeslníci účastníci se stavby se za starostu postavili a nařčení odmítli. V této věci starostu podpořili také městští představitelé. Ze zápisu ze zasedání městského zastupitelstva je patrné, že většina z nich chovala Jana Františka v úctě a cenila si jeho schopností a zásluh o rozvoj města.⁵⁵ Jejich stanovisko bráničů starostu bylo následně ještě otištěno v místních novinách.

Nenávist lokálního dělnictva vůči starostovi se od volební porážky staročechů v roce 1903 postupem času stále více stupňovala. Při častých protestních průvodech, které se nejednou zastavily u městské radnice, méně ukáznění účastníci věnovali starostově osobě mnoho invektiv. Sociální demokraté měli nadto starostovi později za zlé, že při podobných událostech mělo být na radnici k jeho ochraně přítomno několik četníků a oddíl vojenské kavalerie. Zdali tomu tak skutečně bylo, nelze s jistotou říci, neboť jedinou zprávu o tom podává ke starostovi nepřátelsky naladěný list *Rovnost*.⁵⁶ V novinách byla haněna kromě pověsti Jana Františka reputace jeho manželky Antonie a syna Otokara. Obviňováni byli např. z toho, že zboží nakupují u židovských obchodníků a projevují nedostatečné vlastenectví. Kritice byl podroben také Janův mladší bratr Ferdinand, do roku 1903 člen městského zastupitelstva.⁵⁷

⁵³ JANÁK, J. *Třebíč: Dějiny města II*. Brno 1981, s. 99.

⁵⁴ *Pokrok*: Zemský orgán strany Národních socialistů na Moravě, 14. 5. 1904, s. 3–4.

⁵⁵ SOkA Třebíč, f. Archiv města Třebíč, inv. č. 620, k. 401, 1904, fol. 98, Protokoly o schůzích obecního představenstva a výboru 1904–1909.

⁵⁶ *Rovnost*, 25. 10. 1904, s. 3.

⁵⁷ *Naše Noviny*: Časopis pro Moravsko-Budějovicko, Jemnicko a Jaroměřicko, 20. 1. 1905, s. 1.

Negativních ohlasů na starostovu politiku od roku 1904 přibývalo. Opětovně mu bylo vytýkáno špatné nakládání s obecním rozpočtem. Místními sociálními demokraty byl navíc obviněn z pokusu o podplácení redakce jejich tisku. Oběťmi útočných článků nebyl jen starosta a příslušníci místního obecního zastupitelstva, nýbrž také členové ostatních spolků loajální vůči stávajícímu vedení města a učitelé na tamějších školách. Starosta a další poškození reagovali na některé z článků vlastním prohlášením v třebíčských novinách *Hlas*. V roce 1905 se obecní zastupitelstvo dokonce jednohlasně shodlo na podání soudní žaloby proti několika článkům listu *Naše Noviny*.⁵⁸

Ačkoli si Jan František společně se svými spolupracovníky a zástupci ostatních politických stran jistě uvědomoval, že všeobecné přímé volební právo dále posílí postavení dělníků ve městě i celé monarchii, nemohl si dovolit tlak lidových mas zcela ignorovat. Městská rada tedy nakonec souhlasila s tím, že se 28. listopadu 1905 zúčastní manifestačního průvodu a podpoří požadavek dělnictva. Generální stávky a manifestace se účastnily všechny politické strany a městská rada den před ní přijala na mimořádné schůzi rezoluci za všeobecné volební právo.⁵⁹ Navzdory tomu, že si byl starosta pravděpodobně vědom jejích následků v podobě zhoršení svého postavení, z okna radnice na naléhání demonstrujících pronesl projev, v němž vyslovil „*upřímný zájem obecního zastupitelstva s tužbami dělnictva a uvítal shodu veškerého českého obyvatelstva*“.⁶⁰ Přítomní vojáci ani četníci nezasáhli a průvod se i přes obdržení pro něj negativních zpráv příšlých z Vídně rozešel.⁶¹ Další, již menší demonstrace, se konala v prosinci a po ní následovala série stávek přetrvávající i v následujícím roce.

Následující volby do městského zastupitelstva se uskutečnily v březnu 1907. Ještě před nimi, konkrétně 27. února, Jan František Kubeš z pozice starosty odstoupil. Učinil tak kvůli pokračujícím útokům místního tisku, zpravidla dělnického, a stále častějším invektivám na předvolebních a jiných politických schůzích. Nejdéle úřadující starosta své úmysly oznámil přípisem adresovaným svému prvnímu náměstkovi Karlu Přerovskému, který ho přečetl na zasedání městského zastupitelstva.⁶² To k němu později vyslalo deputaci, která mu vyslovila dík a uznání za služby prokázané městu.⁶³

Na jeho místo nastoupil jeho dosavadní náměstek Karel Přerovský a svoji pozici uhájil i při volbě konané v březnu 1907. V opozičních novinách bylo oznámeno, že Janovo odstoupení bylo v širokých vrstvách obyvatelstva přijato s velikou radostí, což však pravděpodobně platilo pouze o voličích sociálních demokratů. Zároveň zde bylo dodáno, že starosta své odstoupení zinscenoval a při nejbližších volbách plánoval své znovuzvolení. Tento předpoklad se ovšem po zvolení Karla Přerovského nepotvrdil, neboť sám Jan František pro něj již jako řadový zastupitel hlasoval.⁶⁴

⁵⁸ SOkA Třebíč, f. Archiv města Třebíč, inv. č. 620, k. 401, 1905, fol. 367, Protokoly o schůzích obecního představenstva a výboru 1904–1909.

⁵⁹ Tamtéž, fol. 347–351.

⁶⁰ Hlasy ze západní Moravy, 1. 12. 1905, s. 6.

⁶¹ Dle třebíčského marxistického historika Jaroslava Mejzlíka, který se od 50. let zabýval problematikou dělnictva na Třebíčsku, byl velící důstojník přítomné vojenské posádky rozhodnut vydat pokyn k násilnému rozeznání demonstrantů. V tom mu měl zabránit okresní hejtmán, který ho na poslední chvíli přemluvil. Viz MEJZLÍK, J.: *Dělnické hnutí na západní Moravě do založení KSČ*. Havlíčkův Brod 1957, s. 148.

⁶² SOkA Třebíč, f. Archiv města Třebíč, inv. č. 620, k. 401, 1907, fol. 600, Protokoly o schůzích obecního představenstva a výboru 1904–1909.

⁶³ Moravská Orlice, 6. 3. 1907, s. 3.

⁶⁴ SOkA Třebíč, f. Archiv města Třebíč, k. 301, inv. č. 607, fol. 279, Volební záležitosti 1907.

Přestože se Jan František vzdal funkce starosty města, nadále pokračoval ve své veřejné činnosti až do velmi pozdního věku. Útoky na jeho osobu po odstoupení z pozice starosty částečně ustaly, objevovaly se však i po něm. Kritizován byl nejvíce pro jeho působení v okresní školní radě a využívání této pozice k protežování svého zetě Aloise Sobotky, ředitele měšťanské školy v Třebíči. V roce 1913 nebyl po dlouholetém působení ve školní radě opětovně zvolen a postupem času se soustředil pouze na své podnikání. Že za invektivami na Janovu rodinu stála většinou pouze starostova politická opozice, svědčí novinový článek z roku 1917, v němž redaktoři novin *Jihozápadní Morava* Janovi a jeho manželce Antonii blahopřáli ke zlaté svatbě.⁶⁵

Jan František Kubeš zemřel náhle dne 28. března roku 1925 ve věku 82 let. O Janově oblibě svědčí početná účast místních občanů a zástupců spolků a institucí při jeho pohřbu. Janovi vzdali úctu také městští zastupitelé při svém zasedání, při kterém mu předseda správní komise věnoval vřelou vzpomínku, ostatní na jeho počest povstali ze svých křesel. V místních novinách vyšel k uctění jeho památky obsáhlý a vzhledem k hodnocení osoby bývalého starosty velmi pozitivně napsaný nekrolog.⁶⁶ Přestože byl během své dlouhé a bezesporu úspěšné politické kariéry nucen čelit opozičním útokům, většina trebičských obyvatel si vážila jeho práce. Invektivy otištěné v dobových novinách povětšinou pocházely z per dělnické opozice, pro niž byl přirozeným nepřítelem. Třebíč se za jeho působení zbavila německé samosprávy, více než zdvojnásobila počet obyvatel a zažila nebývalý rozkvět, jehož výsledky jsou ve městě často patrné dodnes.

Cílem příspěvku bylo zaplnění mezery v regionálním bádání a zmapování politické kariéry nejdéle úřadujícího trebičského starosty. Navzdory absenci odborné literatury a velmi mezerovitým, často navíc zkresleným informacím autorů publikujících po roce 1948, bylo zjištěno, že Jan František sehrál významnou roli v událostech důležitých pro dynamickou proměnu města. Podílel se, spolu se svými bratry, na založení českých spolků v době soupeření mezi českou a německou stranou. Stal se věrným stoupencem starosty Ignáce Přerovského a v roce 1882 přispěl k definitivnímu vítězství české strany. Po předčasné smrti svého přítele Aloise Hasska po něm převzal úřad starosty a v čele radnice působil až do roku 1907. Novinové články pocházející z provenience starostových odpůrců a příspěvky psané v duchu marxistické historiografie Jana Františka deklarovaly za nepřítel dělnictva. Během bádání byla zjištěna spíše starostova snaha o kompromisní řešení a, nelze ovšem říci do jaké míry upřímné, smíření. Vzájemný a vzhledem k okolnostem přirozený antagonismus se však od roku 1885 stále prohluboval a spolu s diferenciací místní politické mapy nakonec způsobil Janovo odstoupení v roce 1907. Jeho energie a nesporné úspěchy uvedené výše, navzdory pravděpodobnému protekcionismu svých příbuzných, ale vedly k oblibě a úctě, kterou k němu chovala většina jeho současníků. Pozornost nebyla věnována Janovým bratrům, manželce a dětem, jejichž mnohdy poutavé osudy by si zasloužily samostatné zpracování.

Mgr. Marek Lorenc
ZŠ T. G. Masaryka Třebíč
Komenského náměstí 61/6
674 01 Třebíč
Česká republika
e-mail: lorenc@zstgmtrebic.cz

⁶⁵ Jihozápadní Morava: pokrokový týdeník hájící zájmy všech vrstev lidu českého, 9. 2. 1917, s. 4.

⁶⁶ Horácko: týdeník hájící zájmy pracujících vrstev, 3. 4. 1925, s. 2.